

УДК 811.111:81'373.7:001.4+33

О. А. Шиленко,
аспірант

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ФРАЗЕОЛОГІЗАЦІЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ ФАХОВІЙ МОВІ ЕКОНОМІКИ

У поданій статті розглянуто особливості фразеологізації в англійській фаховій мові економіки: пропонується визначення та окреслюється лінгвістичний статус лексичних одиниць, які є результатом процесу фразеологізації у англійських фахових мовах; подано тематичну класифікацію досліджуваних лексичних одиниць, їх структурні параметри та характер вмотивованості.

Фразеологізація у фахових мовах – явище досить поширене, і на нього вже давно вказують лінгвісти, які працюють як у сфері термінознавства, так і у сфері фразеології (М. Думе, К. В. Житнікова, Т. Р. Кияк, С. Кюц, В. М. Лейчик, О. О. Нікуліна, Н. В. Подольська, О. В. Суперанська, В. А. Татарінов, В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко, К. Б. Уразбаєв) [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9]. Традиційно терміносистеми вивчаються комплексно: дослідник ретельно аналізує певну фахову мову, що обслуговує конкретну галузь. Окремо як об'єкт дослідження фразеологія у фахових мовах розглядається досить рідко. Відомими є роботи німецьких вчених Стефана Кютца ("Phraseologie und Formulierungsmuster in medizinischen Texten" – "Фразеологія та моделі формулювання в текстах медицини" (2007)) та Міхаеля Думе ("Phraseologie der deutschen Wirtschaftssprache" – "Фразеологія німецької мови економіки" (1991)). Ці роботи були присвячені фразеології в німецьких фахових мовах.

Наша робота обмежується вивченням англійських фахових мов на наявність в них специфічних мовних одиниць, які входять до складу терміносистем і виконують функції термінів у фаховому тексті, які одночасно є при цьому фразеологізмами. Такі одиниці ми назвали *фразеотермінами*.

Таким чином, **фразеотерміни** – це стійкі образні словосполучення, які складаються з двох або більше слів та постійно відтворюються в мові та мовленні фахівців різних галузей науки та техніки у вигляді фіксованої конструкції з властивими їй лексичним складом і значенням та належать до відповідних терміносистем. Слід зазначити, що фразеотерміни не є професійними просторіччями чи жаргонізмами (в окремих випадках, фразеотерміни можуть бути жаргонізмами в минулому) – це повноправні терміни, які, як правило, не мають відповідних "суто термінологічних" синонімів у терміносистемі, до якої вони належать. Часто вони виникають у фаховій мові на основі метафоризації. Іноді це одиниці, які мають досить віддалену та розмиту вмотивованість. Отже, вивчення фразеотермінів у фахових мовах – важливий аспект у вивченні семантики і вмотивованості лексичних одиниць в терміносистемах, а також у дослідженні шляхів розвитку фахових мов.

Метою статті є дослідити фахову мову економіки на наявність у ній фразеотермінів, класифікувати знайдені одиниці та виявити їх особливості.

Тематична класифікація фразеотермінів англійської фахової мови економіки

Фахова мова економіки – надзвичайно плідне поле діяльності для дослідження явища фразеологізації. Саме в галузі соціальної науки, яка тісно пов'язана з повсякденним життям людей, ми знаходимо багато фразеологізованих терміносполучень. У цілому було виявлено 643 фразеотерміни; всі вони були класифіковані за наступними темами:

Таблиця 1.

№ п/п	Тема	Кількість фразеотермінів	% від загального числа фразеотермінів
1.	Світ людини	223	34,68%
2.	Світ оцінювальних визначень	149	23,17%
3.	Світ об'єктів та їх станів	117	18,19%
4.	Світ просторово-часової орієнтації	76	≈11,82%
5.	Світ тварин	39	6,065%
6.	Світ біології та медицини	21	≈3,27%
7.	Світ міфів і фантазій	18	≈2,8%

Найбільша кількість фразеотермінів, які відносяться до економічної терміносистеми, мають джерелом свого походження світ людини: це одиниці, які називають предмети побуту (наприклад, *umbrella group* – група, яка об'єднує менші групи); одяг (*cap and collar* – ліміти відсоткових ставок і відсоткові коридори); знаряддя праці (*to fall under the hammer* – продаватися через аукціон ("з молотка")); результати діяльності людей (*bridge financing* – "перехідне фінансування"); види діяльності, характерні для людей (*money laundering* – відмивання грошей (маскування незаконно одержаних коштів шляхом проведення їх через ряд законних фінансових операцій)); частини

людського тіла (*hand-to-mouth buying* – покупка для поточного використання на виробництві (без складування)); продукти харчування (*sushi bond* – облігація "суші" (єврооблігація, що була випущена японськими позичальниками та призначена для розміщення головним чином серед японських інвесторів)).

Наступною за чисельністю іде група фразеотермінів, об'єднана загальною темою "світ оцінювальних визначень". Фразеотерміни цієї групи досить явно виражають оцінку того чи іншого явища: *dummy corporation* – фіктивна корпорація (zareєстрована, але недіюча (наприклад, з метою уникнення сплати податків)), *bad loan* – позика, не погашена вчасно, *black economy* – "тіньова економіка".

Світ об'єктів та їх станів замикає першу трійку, прикладами цієї групи можуть бути: *windfall profit* – непередбачений прибуток (наприклад, у результаті підвищення цін), *pyramid ownership* – багаторівнева система участі одних компаній в капіталі інших, *sunrise industries* – нові, прогресивні галузі економіки.

Світ просторово-часової орієнтації також складає достатньо велику групу фразеотермінів: *horizontal amalgamation* – об'єднання або злиття компаній у рамках однієї галузі економіки, *pegged currency* – валюта, курс якої "прив'язаний" до валюти іншої країни, *morning loan* – позика, що видається банками брокеру на один день на витрати на постачання товару, поки ця позика не буде погашена покупцями.

Та чи інша зовнішня або поведінкова характеристика представників фауни цікаво переосмислюється у фразеотермінах економіки. Більшість цих одиниць достатньо вмотивовані, наприклад, *Asian tiger* – азіатський тигр (так називається будь-яка азіатська країна південного сходу, економіка якої розвивається дуже високими темпами). Незважаючи на всю образність, певний відсоток з них може завести в глухий кут навіть професіоналів: *dead parrot* – "безнадійна компанія" – компанія, яка ще зовні зберігає свою привабливість, але фактично вже припинила своє існування; *white elephant* – "білий слон" (угода, при якій витрати явно перебільшують очікуваний прибуток).

Найменша кількість фразеотермінів відноситься до груп "світ біології та медицини" (*poison pill* – отруйна пігулка: параграф статуту корпорації, що дає право у випадку поглинання її ворожою компанією прийняти зобов'язання, які роблять цю операцію надмірно дорогою; *Goldilocks economy* – економіка, яка розвивається за принципом "ні холодно, ні жарко") та "світ міфів та фантазій" (*business angels* – "ангели бізнесу" – заможні люди, які вкладають власні кошти в початковий бізнес або бізнес, що розширюється; *Gnomes of Zurich* – цюрихські гноми (швейцарські банкіри)).

Отримані результати підтверджують той факт, що в соціальних науках основним об'єктом дослідження є людина, її діяльність та навколишнє середовище. Те, що "світ людини" – найпоширеніша тема для фразеологізації в даній галузі – явище цілком закономірне.

Структурні параметри фразеотермінів англійської фахової мови економіки

Переважає більшість фразеотермінів економіки бінарні за своїм структурним складом: із загальної кількості одиниць, яка складає 643 фразеотерміни, 508 з них – двохсловні, 105 – трьохсловні, 27 – чотирьохсловні та 3 – п'ятисловні:

За моделлю N + N (*wildcat currency* – банкноти спекулятивних банків, нічого не варті гроші) утворено 235 фразеотермінів; Adj + N (*golden handcuffs* – великі доплати для цінних працівників, щоб вони не перейшли до конкурентної компанії) – 212 одиниць; V-ed + N – 25 (*naked possession* – фактичне володіння при відсутності правового підґрунтя); V-ing + N – 23 (*gardening leave* – оплачувана відпустка після звільнення (з умовою не шукати іншу роботу)); Num + N – 6 (*fourth market* – пряма торгівля великими партіями цінних паперів між інституційними інвесторами); V + N – 3 (*to give way* – понизитися в ціні (про акції на фондовій біржі)); N's + N – 2 (*sheriff's sale* – примусовий продаж з торгів); Interj + N – 1 (*wow factor* – фактор подиву (відноситься до продукту, який може викликати здивування або вразити людей, які бачать або вживають його уперше)); V + Adv – 1 (*break even* – не приносити ні прибутку, ні збитків).

Трьохсловні фразеотерміни складають найрізноманітнішу групу одиниць, яка нараховує 23 моделі. Серед них виділяються своєю кількістю наступні моделі: N + Prep + N (*act of god* – стихійне лихо, форс-мажор) – 27 одиниць; V + Article + N – 24 (*(to) fly a kite* – намагатися отримати гроші під "дутий", "фіктивний" вексель); Adj + N + N – 12 (*dead cat bounce* – "стрибок мертвої кішки" – тимчасовий підйом на фондовій біржі після значного падіння цін, який у цілому не впливає на загальну негативну тенденцію); N + N + N – 8 (*Lady Macbeth strategy* – стратегія леді Макбет – ігрова стратегія, що використовується для поглинання компаній); N + Conj + N – 5 (*cats and dogs* – сумнівні цінні папери). Усі інші моделі цієї групи представлені 1-3 ілюстративними одиницями.

Загальна кількість чотирьохсловних та п'ятисловних фразеотермінів складає 30 одиниць, це незначний відсоток від загальної кількості одиниць корпусу (≈4,7%).

Певні елементи фразеотермінів англійської фахової мови економіки утворюють гнізда. Це слова, які мають пряме відношення до економіки. 176 фразеотермінів (27% від загальної кількості одиниць)

включають у себе ці лексичні одиниці, наприклад: *graveyard market* – несприятлива ринкова кон'юнктура, відсутність попиту, мертвий ринок; *hot money* – капітали, які терміново переміщують з однієї галузі або країни в іншу з метою уникнути інфляції або отримати більший прибуток.

Таблиця 2.

№	Термін економіки	Число фразеотермінів, які мають у своєму складі лексичні одиниці сфери економіки
1.	market, marketing	32
2.	money	23
3.	share, bond	12
4.	goods	11
5.	job	9
6.	pay, payment	9
7.	loan	9
8.	company	8
9.	business	7
10.	fund	6
11.	cash	6
12.	bargain	6
13.	bill	6
14.	contract	5
15.	currency	5
16.	capital	5
17.	sale	5
18.	debt	4
19.	economy	4
20.	balance	4
Разом		176

За підрахунками 271 одиниця із 643 (це становить 42%) не мають у своєму складі одиниць, які належать до базової термінології економіки. Цей фактор може викликати певні труднощі при розумінні фахових текстів.

Особливістю фразеотермінів фахової мови економіки є те, що тут ми знаходимо не лише іменникові одиниці, але й дієслівні (наприклад: *to squeeze the bears* – змушувати спекулянтів на біржі купувати акції за високим курсом, остерегаючись ще більшого його підвищення), а також прикметникові (*new high* – новий вищий рівень (курсів акцій)) та прислівникові фразеотерміни (*on the floor* – в торговому залі біржі). При цьому більшість складають дієслівні фразеотерміни моделі V + Article + N: *to make a killing* – отримати великий прибуток.

Семантична класифікація фразеотермінів англійської фахової мови економіки

Як зазначав Д. М. Шмельов, "ідіоматичність слова та вмотивованість словосполучення – одна із найважливіших властивостей організації мови як знакової системи. Однак у мові постійно відмічаються такі словосполучення, які суперечать вказаному принципу" [10: 259]. У цілому існують повністю вмотивовані, частково вмотивовані і невмотивовані слова [3: 86]. За цим самим принципом можна класифікувати і словосполучення. Таким чином, класифікація фразеотермінів англійської фахової мови економіки за семантичним критерієм дала такі результати: 481 фразеотермін фахової мови економіки відноситься до фразеологічних єдностей, 95 фразеотермінів – до фразеологічних зрощень і 67 – до фразеологічних сполучень. Наведемо декілька прикладів: фразеологічні зрощення: *bad bath* – партія дешевих виробів; *daisy chain* – операції між ділерами на фондовій біржі з метою створення вигляду ділової активності; *golden parachute* – великі виплати керівникам у зв'язку з ліквідацією їхньої посади через поглинання їхньої компанії іншою; фразеологічні єдності: *yellow dog contract* – трудовий договір, за яким робочим забороняється вступати в будь-яку профспілку; *distress selling* – продаж за дуже низькими цінами; *carrot equity* – акції компанії, надані менеджерам і службовцям для підвищення їхньої матеріальної зацікавленості; фразеологічні сполучення: *expected life* – прогнозований термін служби; *language allowance* – надбавка за знання іноземної мови; *habit survey* – дослідження ринкової поведінки споживачів.

Отже, фразеологізація у фахових мовах, хоча і вважається певною аномалією, винятком з правил утворення фахової лексики (це стосується особливо одиниць, які можна віднести до фразеологічних зрощень), безперечно існує у фахових мовах: це досить складне явище, яке необхідно досліджувати та спробувати пояснити механізми та причини його виникнення. Дана стаття є однією із складових частин дослідження явища фразеологізації у фахових мовах: вже було досліджено фахову мову

астрономії, машинобудування та археології на предмет наявності в них фразеотермінів, на черзі – фахова мова політології та однієї з прикладних технічних наук, що дасть змогу порівняти результати проведених досліджень у наступному зрізі: науки природничі – соціальні – суспільно-політичні – гуманітарні – технічні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Duhme, M. Phraseologie der deutschen Wirtschaftssprache: eine empirische Untersuchung zur Verwendung von Phraseologismen in journalistischen Fachtexten. – Essen: Die Blaue Eule, 1991. – 222 S.
2. Житнікова К. В. Комунікативно-прагматична функція терміна-фразеологізма терміносистеми менеджменту та маркетингу // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – Харків: Константа, 2004. – № 636. – С. 72-76.
3. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення. Семантичні та соціолінгвістичні аспекти. – Київ: Видавничий дім "KM Academia", 2000. – 218 с.
4. Kühtz, S. Phraseologie und Formulierungsmuster in medizinischen Texten. – Tübingen: Gunter Narr Verlag, 2007. – 313 S.
5. Лейчик В. М., Никулина Е. А. Терминология и фразеология современного английского языка: взаимодействие и взаимовлияние // Научно-техническая терминология: Материалы XI международной конференции "Нормативное и описательное терминоведение". – М., 2006. – Выпуск 1. – С. 76-78.
6. Суперанская А. В., Подольская Н. В., Васильева Н. В. Общая терминология: Вопросы теории / Отв. ред. Т. Л. Канделаки. Изд. 3-е, стереотипное. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 248 с.
7. Татаринов В. А. Теория терминоведения: В 3 т. – Т. 1. Теория термина: История и современное состояние. – М.: Московский лицей, 1996. – 311 с.
8. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. – 494 с.
9. Уразбаев К. Б. О терминах-идиомах в американском космическом подъязыке // Вопросы лингвистической семантики. Межвузовский сборник научных трудов. – Тула, 1981. – С. 74-80.
10. Шмелёв Д. Н. Проблемы семантического анализа лексики. – Изд. 2-е, стереотипное. – М.: КомКнига, 2006. – 280 с.

Матеріал надійшов до редакції 05.05. 2009 р.

Шиленко О. А. Фразеологізація в англійському подъязыке економіки.

В представленной статье рассматриваются особенности фразеологизации в английском подъязыке экономики: предлагается определение и описывается лингвистический статус лексических единиц, которые являются результатом процесса фразеологизации в английских подъязыках; подаётся тематическая классификация исследуемых лексических единиц, их структурные параметры и характер мотивированности.

Shylenko O. A. Phraseologisation in the English Sub-language of Economics.

The article highlights the peculiarities of the phraseologisation in the English sub-language of Economics. The author introduces a definition, determines the linguistic status of the lexical units which are the result of the process of phraseologisation in the English sub-languages; she presents the thematic classification of the lexical units under study, their structural parameters and the character of motivation.